Er det dit køn, der vælger uddannelse?

En analyse af den ulige kønsfordeling på bioanalytikeruddannelsen

AF:
ANNE BONDE JENSEN

Bioanalytikerunderviser og kvalitetskoordinerende bioanalytiker. Master i Professionel Kommunikation. Den Regionale Klinisk Mikrobiologiske Afdeling, Slagelse Sygehus

Artiklen er skrevet med afsæt i en masterafhandling, der er udarbejdet i første halvdel af 2022 på Master i Professionel Kommunikation, Roskilde Universitet. Afhandlingen er udarbejdet af Kirsten Tina Hansen (lærer/koordinator), Pernille Rosenlund Clausen (projektleder/koordinator), Stine Lovise Pallesen (ledelseskoordinator) og Anne Bonde Jensen (bioanalytikerunderviser, kvalitetskoordinerende bioanalytiker).

FOTO:
VENLIGST UDLÅNT AF PROFESSIONSHØJSKOLEN ABSALON, NÆSTVED/KALUNDBORG.

"Kvinder i hvid uniform er sygeplejersker" og "Mænd vil hellere arbejde med teknik og maskiner" er eksempler på fordomme og kønsstereotype opfattelser, som kan være med til at opretholde et meget kønsopdelt uddannelsessystem i Danmark (1), (2), (3).

I 2019 er 89 % af de studerende, der bliver optaget på bioanalytikeruddannelsen, kvinder (fig. 1) (4).

Hvad skyldes denne kønsulighed? I artiklen ønsker jeg at kaste lys på, hvilken rolle kommunikationen om bioanalytikeruddannelsen har på den ulige kønsfordeling. Noget tyder på, at både sproglige, historiske og strukturelle betingelser medvirker til, at kønnene knyttes til særlige kvalifikationer (1).og strukturelle betingelser, som medvirker til, at kønnene knyttes til særlige kvalifikationer (1).

Biologisk eller socialt køn

Nogle anser køn for at være biologisk bestemt, mens andre påstår, at køn er en social konstruktion. Kort gengivet er forskellen på de to måder at anskue køn på, at det biologiske køn henviser til de indre og ydre kønskarakteristika, hvor det sociale køn henviser til kønnet som en konstruktion, der implicit er indlejret i kultur, politik og sprog. Sagt på en anden måde: Vores køn skabes relationelt, og vi er altid underlagt nogle kulturelle fortolkninger, der er uafhængige af vores biologiske køn (5).

Det er den sidstnævnte måde at anskue køn på, der er den centrale i omtalte masterafhandling. Vi lader os inspirere af den amerikanske filosof og sociolog Judith Butler og den danske professor i socialpsykologi Dorte Marie Søndergaard. Fælles for de to forskere er deres forståelse af kønnet som noget socialt bestemt. De læner sig begge op ad den franske filosof Michel Foucaults perspektiver om magt, herunder hvordan magt er med til at afgøre, hvad der betragtes som en norm (5), (6).

Idet vi i afhandlingen anskuer køn ud fra det socialt bestemte perspektiv, er det muligt for os at undersøge, hvordan forskellige sproglige og sociale faktorer influerer på opfattelsen af køn og kvalifikationer.

Metode

Vi interviewer bioanalytikerstuderende og nyligt dimitterede bioanalytikere.

Interviewdeltagerne udgøres udelukkende af kvinder. Deltagerne vælges på baggrund af, at det er kønsuligheden specifikt på bioanalytikeruddannelsen, vi undersøger, og fordi de, i forbindelse med udarbejdelsen af afhandlingen, er i praktik i den afdeling, jeg er ansat i. Det er altså tilfældigt, at der ikke indgår mænd i undersøgelsen.

Vi foretager en analyse af to udvalgte websites, der formidler information om bioanalytikeruddannelsen.

12 billeder fra de to udvalgte websites vælger vi at anvende som omdrejningspunkt i vores interview, hvor intentionen er, at billederne skal understøtte samskabelsen af viden med vores interviewdeltagere.

Helt generelt kan billeder være med til at give beskueren mulighed for at finde mønstre og sammenhænge, der kan åbne op for nye erkendelser (7). I vores tilfælde nye erkendelser omkring køn og bioanalytikeruddannelsen.

Websites – sprog og billeder har betydning

Når kommende bioanalytikerstuderende besøger websites og søger information om bioanalytikeruddannelsen, så kan den sproglige og visuelle fremtoning have betydning for, hvordan kommunikationen opfattes (1), (8).

På de websites, vi har særligt fokus på i vores undersøgelse, får vi en opfattelse af, at de præsenterede billeder særligt henvender sig til kvinder. Ud af de i alt 12 billeder, vi lokaliserer på de to websites, viser over halvdelen arbejdende kvinder i hvid uniform. Kun tre af billederne viser mænd, hvoraf en af mændene ikke vises i en arbejdssituation.

Fig. 1

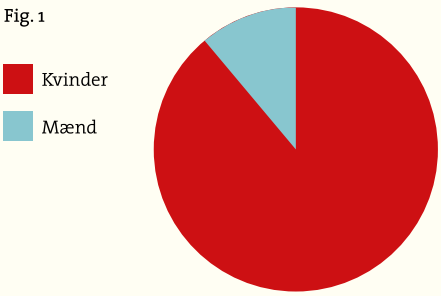

Bioanalytikere varetager forskellige komplekse analyseopgaver, der kan appellere til alle uanset køn med en faglig interesse i fx naturvidenskab og biologi.

De to websites kan således være med til at skabe en stereotyp fremstilling af kvinder, nemlig at kvinder i hvid uniform varetager bestemte arbejdsopgaver. Denne fremstilling kan virke ekskluderende på mænd (1).

Den hvide uniform

Det bliver således synligt i vores undersøgelse, at den hvide uniform, som er standardarbejdsbeklædning på de fleste sygehuse, spiller en ret afgørende rolle for opfattelsen af, hvad der er kvindefag.

Da vi præsenterer interviewdeltagerne for de udvalgte billeder fra de to websites og spørger til, hvordan uddannelsen kan appellere mere til begge køn, er det også interviewdeltagernes opfattelse, at interessenter, der læser om uddannelsen, bliver mødt af billeder, der viser kvinder i hvid uniform. Dermed kan der i interviewdeltagernes opfattelse ubevidst opstå en kobling mellem den hvide uniform og de arbejdsopgaver, man udfører med uniformen på.

Og hvilke opgaver er det så, man udfører med den hvide uniform på? I løbet af vores samtaler med interviewdeltagerne kommer det til at virke indforstået, at kvinder i hvid uniform er sygeplejersker eller omsorgspersonale. En af interviewdeltagerne udtrykker også, at det ofte er den opfattelse, de bliver mødt af, når de taler med patienter: "En gang imellem spørger de [red. patienterne], om vi er sygeplejersker. Vi bliver spurgt om en masse. For eksempel om vi vil hjælpe dem med at gå på toilet" (1).

Interviewdeltagerne påpeger blandt andet, at mænd skal fylde mere i kommunikationen af uddannelsen, så de udgør en mere naturlig del i billedet, når indholdet om bioanalytikeruddannelsen formidles (1).

Det bløde og det hårde

Søndergaards forskning peger på, at kvindelighed og femininitet knyttes til noget blødt, rundt, fleksibelt og omsorgsgivende, mens mandlighed og maskulinitet knyttes til vilje, handlekraft, intellekt og målrettethed (6).

Der hersker således, ifølge Søndergaard, en konventionel forståelse af, hvad "bløde" og "hårde" fag indebærer. De bløde fag kobles med det feminine, og de hårde med maskulinitet og prestige (6).

Søndergaard anvender begrebet social genkendelighed, der, meget kort fortalt, betyder, at vi som individer forventes at handle i forhold til det køn, vi har (6).

Der viser sig nogle af de samme distinktioner mellem det bløde og hårde i vores undersøgelse.

I samarbejdet med interviewdeltagerne forsøger vi at få øje på nye måder at kommunikere om bioanalytikeruddannelsen på. Måder, der vil gøre op med forestillingen om, hvilket køn der bedst varetager bioanalytikerprofessionen (1).

Et nørdet fag for alle køn

Bioanalytikerfaget har mange facetter, som det er vigtigt at synliggøre i kommunikationen af uddannelsen. Arbejdet består selvfølgelig i kontakt til patienter, men også af en lang række komplekse analyseopgaver af forskellig karakter.

Hvis vi skal bryde med normative antagelser om, at kvinder, der arbejder i hospitalsverdenen, er sygeplejersker, så er vi nødt til at udfordre den gængse opfattelse af, hvad der er kvinde- og mandefag. I stedet kan vi rette fokus på fx individets faglige interesser. Her kommer blandt andre studievalgsvejlederne ind i billedet.

"Kønnet" vejledning?

I rapporten "Vejledere viser vejen" udarbejdet af Institut for Menneskerettigheder (IMR) præsenterer de et bud på, hvilken rolle køn spiller i vejledningen af unge til en ungdomsuddannelse (9).

Billederne på udvalgte websites, der formidler information om bioanalytikeruddannelsen, udgøres overvejende af arbejdende kvinder i hvid uniform. Dette kan virke ekskluderende på mænd, der kan have sværere ved at se sig selv i rollen som bioanalytiker.

Af rapporten fremgår det, at den unges køn kan have betydning for, hvordan vejlederen præsenterer de forskellige uddannelsesmuligheder. Her tages der ofte udgangspunkt i den fysiske fremtoning.

De i rapporten adspurgte vejledere erkender, at den unges fysiske fremtoning, altså om den unge fremstår feminin, maskulin, robust eller spinkel, påvirker vejlederens egen forestilling om, hvilken uddannelse den unge kan varetage (9).

Der er mange aktører, herunder forældre og venner, der kan påvirke den unges uddannelsesvalg. Det er vigtigt, at alle har fokus på, at kønnene – og ikke kun de binære køn – får lige muligheder. Først og fremmest kan vejlederne være med til at skabe en mere lige ramme i præsentationen af muligheder for kønnene ved at præsentere en bred vifte af uddannelser. Ligeledes kan influencers i form af studerende, der har foretaget et kønsutraditionelt uddannelsesvalg, inddrages (9).

Afrunding

Der kan være mange faktorer, der spiller ind på den ulige kønsfordeling på bioanalytikeruddannelsen, og jeg vil passe på med at drage for rigide konklusioner.

Noget tyder dog på, at kommunikationen om uddannelsen spiller en rolle i forhold til, hvilke potentielle studerende der søger ind på uddannelsen.

På baggrund af vores undersøgelse konkluderer vi, at de udvalgte websites, der kommunikerer om bioanalytikeruddannelsen, uanset afsenderens intention, mere eller mindre tydeligt efterlader et indtryk af, at bioanalytikeruddannelsen er for kvinder, der gerne vil arbejde i omsorgsfag, hvilket langtfra er realiteten.

Dette understøttes af vores samtaler med interviewdeltagerne, der påpeger, at der er nogle samfundsrelaterede kønsnormer, der kan betyde, at bioanalytikerprofessionen opfattes som et kvindefag. Flere interviewdeltagere efterlyser en tydeligere kommunikation om uddannelsens naturfaglige indhold, så indholdet appellerer mere til mænd (1).

Men er løsningen i virkeligheden, at uddannelsen blot skal appellere mere til mænd ved, at det naturfaglige og tekniske indhold fremhæves, eller er det at fortsætte ned ad samme kønsopdelte sti? Jeg tror mere på, at vi skal forsøge at slippe fastfrosne fortællinger om kvinder og mænd og være mere åbne for at udfordre egne fordomme omkring, hvad køn er, og hvad køn kan. □

KILDER

1. Jensen, A.B. et al. (2022). Er det dit køn, der vælger uddannelse? – En analyse af den ulige kønsfordeling på bioanalytikeruddannelsen. Masterafhandling. Roskilde Universitet.
2. Nielsen, S.B., & Sørensen, A.R. (2004). Unges valg af uddannelse og job – udfordringer og veje til det kønsopdelte arbejdsmarked. Roskilde Universitet.
3. Danmarks evalueringsinstitut. Køn og uddannelsesvalg i 9. klasse – unges veje mod ungdomsuddannelse: https://www.eva.dk/sites/eva/files/2019-11/K%C3%B8n%20og%20uddannelsesvalg_endelig_261119.pdf (lok. 28.07.22)
4. Danske professionshøjskoler. Fakta om bioanalytikeruddannelsen: https://xn--danskeprofessionshjskoler-xtc.dk/wp-content/uploads/2020/06/Fakta-om-bioanalytikeruddannelsen.pdf (lok. 28.07.22)
5. Butler, Judith (1990). Kønsballade: feminisme og subversionen af identitet. Del 1. 1. oplag, 3. udgave. Forlaget THP.
6. Søndergaard, Dorte Marie (1996). Tegnet på kroppen: køn, koder og konstruktioner blandt unge voksne i Akademia. Museum Tusculanums Forlag & Dorte Marie Søndergaard 1996.
7. Pedersen, Christina Hee (2004): Billedet som Anker. Metodisk inspiration til kvalitativ kommunikationsforskning. NORDICUM – Information, 26 (1), 41-59 (lok. 28.07.22)
8. Thorlacius, L. (2018). Visuel kommunikation på digitale medier. Frederiksberg. Samfundslitteratur.
9. Institut For Menneskerettigheder. Vejledere viser vejen: https://menneskeret.dk/sites/menneskeret.dk/files/media/dokumenter/nyheder/vejledere20viser20vejen_imr_2013.pdf (lok. 28.07.22)